

Fig. 266.
Kvarter Nr. 26;
Hækken ovenf.
Terrassemuren:
Berberis Thunbergii.
I Baggr. Folkehøuset.

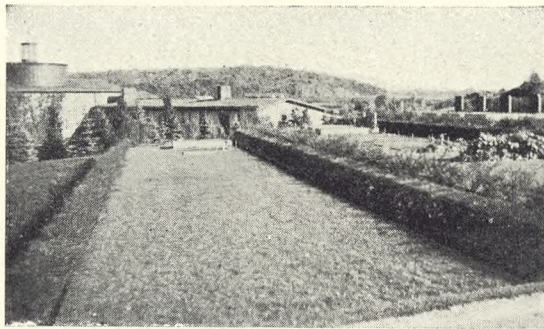

Fig. 268.
Parti ved Kapellet
(Ark. R. O. Svensson).

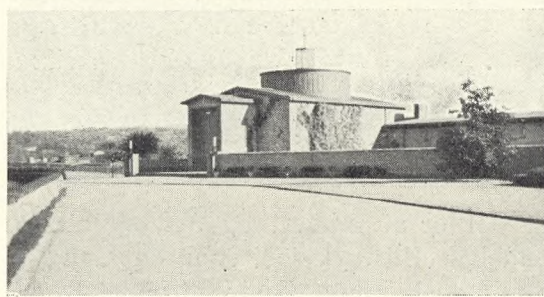

Fig. 268.
Udsigt fra Bjerget
med Klokestaplen.
Til højre Kapellet.

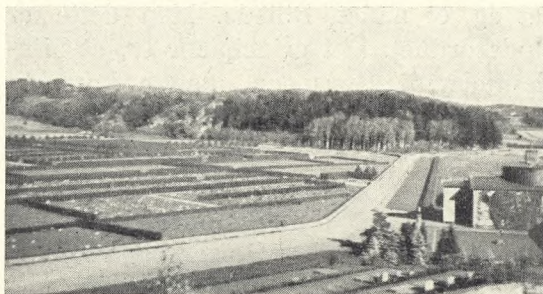

Fig. 269.
Kvarter
med busbomhegnede
Enkeltgrave.

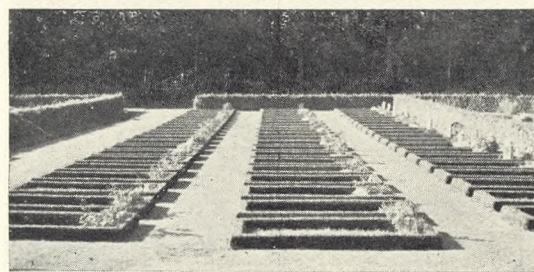
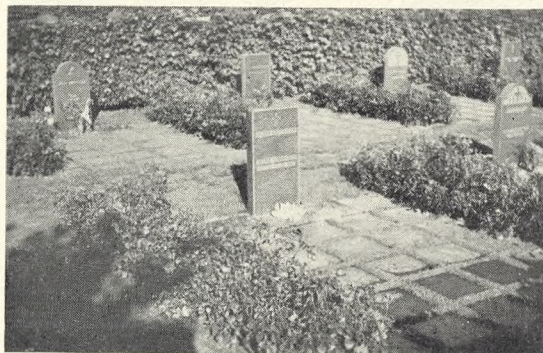

Fig. 270.
Kvarter Nr. 18 C.
Roser: Josef Gay
(jævnf. Fig. 274).
Gravomraadet i Græs.
Monument:
Maximum 1,4,
Minimum 1,20;
maa ikke poleres.
Alle Fotos:
G. A. Hagman og
Göta Greek.

Om Kviberg-Kirkegaarden

Af Overgartner Arne Falmer-Nielsen

Naar man som Havearkitekt rejser i Sverige for at studere, hvad der gennem de sidste Aar er udført af havearkitektonisk Interesse, er det ikke Vandbassinerne i *Stockholms* Parker eller de smukke Blomsteranlæg ved Jernbanestationerne, men derimod de mange nyanlagte Kirkegaarde, som man mest imponeres af. Det er simpelthen imponerende at se den Energi, man her lægger for Dagen.

Desværre for Havearkitekterne er det Bygningsarkitekterne, der er kommet i Forkøbet, saaledes ikke mindst *Asplund* og *Lewerentz*. — Den store Interesse, som Kirkegaardene omfattes med, hænger sikkert for en stor Del sammen med, at man betragter dem som offentlige Institutioner, der er sidestillet med Byens Parker, og derfor er berettiget til at modtage lignende Tilskud som disse, mens man i Danmark i mange Kommuner ligefrem betragter Kirkegaardene som en Indtægtskilde og opfordrer Lederne til at plante saa meget og saa dyrt som muligt paa Gravene for at faa et pænt Regnskab. I Sverige gaar man den modsatte Vej ved at paalægge Servitutter, der forbyder Plantning paa Gravene udover, hvad man nu skønner økonomisk og æstetisk forsvarligt. Paa denne Maade opnaar man virkelig noget af det for et Demokrati eneste rigtige, — at »i Døden er vi alle lige«. Ogsaa rent æstetisk betyder dette meget for en Kirkegaard, saa man ikke har et dyrt tilplantet Gravsted liggende ved Siden af et, hvor der overhovedet ikke foretages Beplantning.

Mærkeligt nok er der ingen Steder, hvor en vis Klasse Mennesker har mere Lyst til at lufte deres Pengepung, end netop paa en Kirkegaard, og det er altid dem, der har flest Penge, der ødelægger den harmoniske Helhed.

Den Trang, som Svenskerne har til at

demokratisere deres Kirkegaarde, har f. Eks. i Stockholm givet sig synlige Udslag i den stort anlagte *Skogskyrkogård* (se »V. K.«, Bind 14, Side 137 f. f.), hvor de enkelte Grave kun bestaar af Græstuer, der er lagt imellem store Fyrretræer. Denne Anlægsform danner efterhaanden Skole, saa man anlægger Skovkirkegaarde, hvor man har passende naturskønne Omgivelser i Nærheden af Byerne. Medens man nærmest vel maa regne Skovkirkegaardene under de »naturligt« anlagte Kirkegaarde, har man andre Steder, hvor Naturforholdene og maaske ogsaa Følkeskikkene ikke indbød til det, anlagt Kirkegaardene mere strengt arkitektonisk.

Et typisk Eksempel paa en saadan strengt arkitektonisk anlagt Kirkegaard er den nyanlagte *Kvibergs-Kyrkogård* i *Gøteborg*. Naar man ser hvilke mægtige Arealer Gøteborgs Begravelsesvæsen i Forvejen raader over, forstaar man næsten ikke, at en By af en saadan Størrelse har været nødt til igen at anlægge en ny Kirkegaard. Men som Kamrer *Juhlin* ved et Besøg hos ham udtalte: »Vi belægger snart al Byens ledige Jord med Grave, og det hænger for det første sammen med den almindelige Skik, at man her køber Jorden for evig Tid. Dernæst ligger Procenten for foretagne Kremationer meget lavt, fordi vi ikke endnu har faaet bygget vort nye Krematorium. Planerne til et stort moderne Krematorium, der blev tegnet af nu afdøde Professor Asplund, ligger fuldt færdige og venter kun paa at blive realiseret, og naar dette er sket, vil det sikkert straks mærkes ved mindre Brug af Jord«.

Om Kirkegaarden udtalte dens Inspektør, Hr. *K. G. Hagman*, i et Foredrag i 1941 (trykt i »Foreningen Sveriges Kyrkogårdsföreståndares Handlingar«) følgende, som jeg tillader mig at citere:

»Redan 1917 började man undersöka möjligheterna att få ett nytt markområde, som kunde lämpa sig till begravningsplats. Ett flertal områden både i och utom

Fig. 271.
Kvarter Nr. 30.
Stenrammerne af
mørk Granit.

Fig. 272.
Kvarter Nr. 25 A.
Hække af Buxbom.

Fig. 273.
Kvarter Nr. 14.
Liggsten af lys
Granit.

Fig. 274.
Kvarter Nr. 18 C.
Mellemlantning:
Rosen Joseph Gay
(jævnf. Fig. 270).
Alle Fotos: J. Th. 1945.

Göteborg undersöktes. År 1925 framkom Kyrkogårdsstyrelsen med förslaget att anlägga en kyrkogård på exercisfältet vid Kviberg. Sedan den borgeliga kommunen förvärvat ifrågavarande markområde, som är 109 har och skänkt denna till den kyrkliga kommunen, utlystes en idépristävling om förslag till kyrkogårdsanläggning vari flera av våra främste arkitekter deltog. Prisenämnden förordade det Asplundska förslaget och han fick också i

uppdrag att utarbeta det definitiva förslaget, vilket blev godkänt av kyrkofullmäktige år 1928 samt fastställt av Länsstyrelsen 1931.

Den första utbyggnadsetappen har begränsats till dalpartiet i kyrkogårdsområdet sydöstra del. Kapellet och klockstapeln äro ritade av göteborgsarkitekten *R. O. Svensson*, Professor Asplunds förslag till kapellbyggnad ansågs då alltför funktibetonat. Det nu föreslagna kapellkrematoriet är dock utformat av professor Asplund.

Kostnaderna för den första utbyggnaden jämte kapell och klockstapel uppgick vid invigningen 1935 till i runt tal 1 miljon kronor.

Asplund har även gjort upp ritningar till det förra hösten färdiga ekonomihuset. Det inrymmer på nedre botten kontor, garage, snickarbod, smedja, verktygsbod, värmecentral, förrådsrum m. m. På övre våningen äro inrymda personalrum, toalett och duschrutrum samt omklädnings- och torkrum m. m. Byggnaden har i runt tal kostat 200.000 kr.

Om det å Östra kyrkogården är övervägande sten- och sandkultur, så kan man väl säga att det på Kvibergskyrkogården är övervägande gräskultur. Här är ju praktiskt taget hela gravfälten en enda gräsmatta och man måste ju erkänna att det är vackert, men det har ju också sina olägenheter. På grund av att vi ej äro så långt före med dränering och iordningställande av nya gravfält, måste man ta dem i bruk innan gräsmattan ännu hunnit bli ordentlig tät och fast, även på våren i tjällossningen är det rätt besvärligt och vi måste då ofta lägga ut landgångar att gå på. Så snart som tjälen gått ur marken kommer stenhuggarna och börjar sina arbeten med uppsättning av gravvårdar och ramar. På grund härav blir det ju så, att man, då den värsta rusningen är över, måste lägga helt nya gräsmattor. Oktat dessa olägenheter skulle

Fig. 275.
Vue over Omraadet.
I Midten den lovtlig stærk dominerende hvide Folkebygning; tilvenstre det træbeplantede Kvarter Nr. 3.

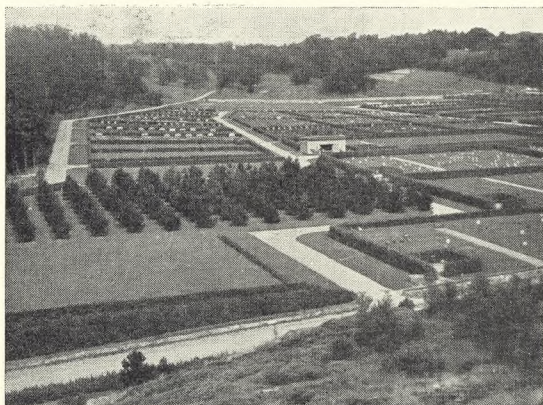
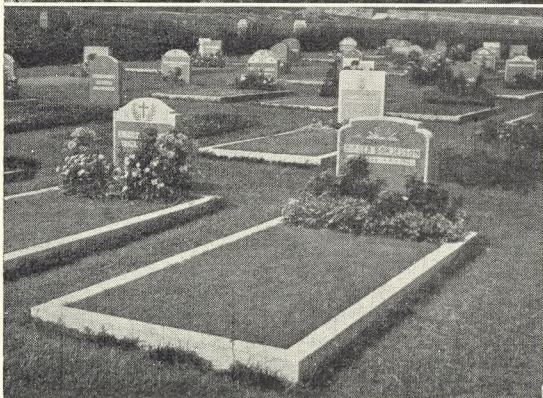

Fig. 276.
Kvarter Nr. 17.
Indramning af Buksbombhække, som skal være 50 cm h. og 20 cm br. Gravomraadet i Græs. Monument af lys Granit; Maxm. 1,80, Min. 1,60; Bredde Maxm. 75, Min. 60; Tykkelse Maxm. 25; ingen Polering.

Fig. 277.
Kvarter Nr. 31.
Indramning af lys Granit
Alle Fotos: J. Th. 1945.

jag ändå inte vilja införa sanden på gravfälten. Vi ha emellertid börjat lägga stenplattor i gångarne, vilket jag tror skall tillfredsställa både de estetiska och praktiska synpunkterna.

Det är givet, att underhållet blir drygare med gräs. Isynnerhet är det tidsödande att i gräsmattor med stenramar klippa gräset intill dessa. Beträffande gräset på själva gravarna, ha vi gått in för att slå detta med lie, vilket går avsevärt fortare än att klippa med sax. En man slår cirka 80 st. gravar på en dag. På Kvibergskyrkogården ha vi praktiskt taget hand om all gravskötsel. Vi ha redan nu cirka 1000 familjegravar. För urnor finnes särskilda fält och även här äro de minsta urngravarna 0,36 m² och kostar 50 kr., en större urngravstyp 1,44 m² kostar 125 kronor. Även dessa ligga i gräsmatta. De allmänna gravfälten utgöra endast en slät gräsmatta och slås med motorgräsklippare och handmaskiner, vilket får ingå i det allmänna underhållet. Önskar någon få en blomsterplantering på en allmängrav utföres sådan till fem kronor.

Beträffande gravanordningarna är varje detalj på förhand bestämd, endast små variationer i höjd och bredd samt färg äro tillåtna. Härigenom blir helhetsintrycket bättre och lugnare. Det är ganska intressant att avlyssna allmänhetens inställning till dessa starkt begränsade friheter i fråga om gravanordningar. En del bli uppbragta och rubricerar det som rena kollektivismen och skall gå till högrestad för att vinna rättelse. Man får väl säga, att dom blivit bortskämda med för stora friheter på de övriga kyrkogårdarna. I stort sett kan man dock säga att allmänheten är förestående och väl tillfreds med de nya anordningarna.»

Kvibergskyrkogården er (som det fremgaar af Billederne) anlagt i et meget smukt Bjerglandskab udenfor Gøteborg. Selve den kuperede Del af Terrænet er endnu ikke taget i Brug til Begravel-

ser, men ligger som en storslaet Ramme af vild Klippenatur omkring Kirkegaardens tre Sider. Det midterste Parti er ved store Planeringsarbejder reguleret, saa det fremtræder som aaben plan Slette, og det er opdelt meget strengt arkitektonisk i et System af Gravgaarde.

Afgrænsningen af Gravgaardene bestaar af 2 m høje, velklippede og velplejede Avnbøghække, og for at skabe Intimitet, Ro og Hygge rummer Gravgaardene hver kun fra 75—100 Enkeltgrave. Dels for at

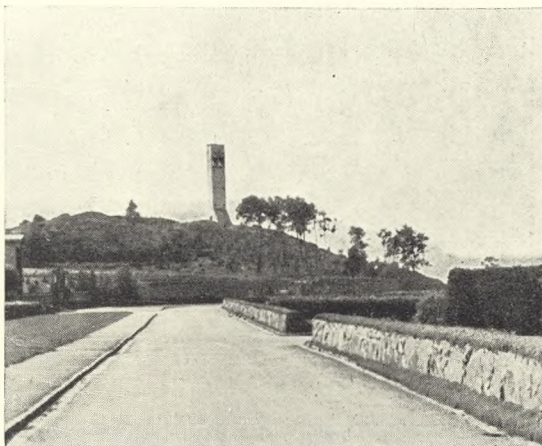

Fig. 278.
Kig imod Bjerget med
Klokkestaplen
(jævnf. Fig. 265 og 279).

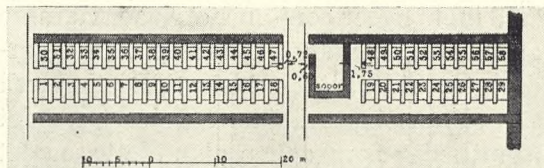

Fig. 279.
Detail fra Bjerget
paa Fig. 278.

Fig. 280.
Kvarter 18 B med
Græs og Rodhætte-
Roser
(jævnf. Fig. 281).
Alle Fotos: J. Th. 1945.

Fig. 281.
 Servitutbestemm. for
 Kvarter 18 B
 (jævnf. Fig. 279).

GRAVBESTÄMMELSER:

Hølgrovar: Gravvitan i gräs. Monument av mörk granit får icke vara högre än 1,40 och icke lägre än 1,20. Bredden får icke vara större än 0,65 och icke mindre än 0,45. Tjockleken får ej vara större än 0,20. Monumentet får icke poleras. Typ och behandling skola godkännas av Kyrkogårdsförvaltningen.

Blomrabatterna på ömse sidor om gravvitan skola enligt fastställt taxa anläggas och vårdas av Kyrkogårdsförvaltningen. På gravvitan får ingen plantering utföras. Alla mått i meter.

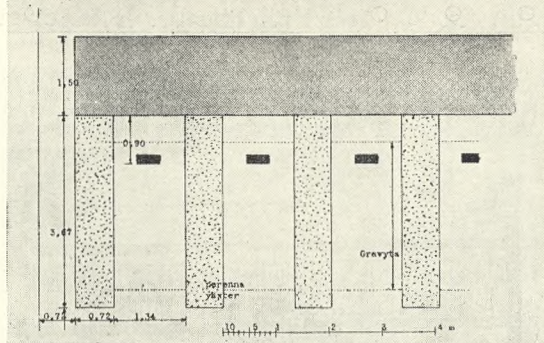

Fig. 282.
 Detail af Bjerget
 (jævnf. Fig. 265, 278
 og 279).
 Foto: J. Th. 1945.

bevare den aabne sletteagtige Karakter og dels for at faa Lys til Gravene, er Plantning af større Terræn undgaaet i Hovedsagen, kun et Par Alléer af løvfældende Træer er plantet. Men da man som Kontrast imod de mange stive Linier har den dejlige, frodige Beplantning udenom, savnes Træerne heller ikke, blot vil man mene, at lidt skyggegivende paa en solvarm Sommerdag her og der vilde have være rart.

For at understrege Landskabets Karakter maa i Hovedsagen kun de paa Stedet naturligt forekommende Planter benyttes, hvorfor Thuja o. l. er bandlyst. Kyrkogården er anlagt som en udpræget grøn Kirkegaard, hvor det er Plantematerialet og ikke Granitmonumenterne, der skal være det dominerende.

Særligt har man lagt Vægt paa, at Monumenter indenfor den enkelte Gravgaard har samme Højde, men ogsaa for deres Bredde og Tykkelse har man sat Maximalstørrelse, ligesom der ogsaa er givet Regler for Materialet og dets Behugningsgrad. Herved faar man et smukt og harmonisk Helhedsindtryk uden derfor at faa en Uniformering.

Paa Liniegrave maa kun anbringes Monumenter paa indtil 1 m Højde. At det givetvis ikke altid (særligt i de første Aar) har været let at gribe ind i det tilvante og i den personlige Frihed som her er Tilfældet og at faa Gravstedejeren til at forstaa, at det gavnedede Helheden, naar de gav Afkald paa den individuelle Udformning af deres egen Grav, — ja dette er klart, og særligt Stenhuggerne betragtede det som en uhørt Indgriben i deres private Virksomhed.

Det tjener imidlertid Kirkegaardens Ledelse til stor Ære, at man alligevel har været i Stand til at gennemføre en saadan Ordning, der jo netop kun har til Formaal at hjælpe Gravstedejeren ved at sætte Bom for meningsløs Trang til dyre »Pragt-udfoldelser«.

Ogsaa med Hensyn til Gravens Udformning og Bepantning er der givet meget nøje Bestemmelser, men samtidig er der saa mange varierende Eksempler, at Folk kan faa næsten hvad de ønsker sig, naar de blot bestemmer sig forinden Begravelsen finder Sted. Bagefter er det forsent, — saa er man uværgelig underlagt de for vedkommende Gravgaard gældende Servitutbestemmelser.

Man imponeres over den Flothed, der er udvist med Hensyn til Jordareal. Ikke blot ligger hver Grav isoleret for sig med Græs paa alle fire Sider, men ved at benytte Enkeltrodesystemet bruger man en Mængde Jord til Gange, som ikke gaar tabt for Begravelserne ved de hos os anvendte Dobbelttrækker, men man opnaar samtidig, at alle Monumenterne vender Forsiden samme Vej og altid imod Gravgaardens Indgang, hvad naturligvis har sin æstetiske Værdi.

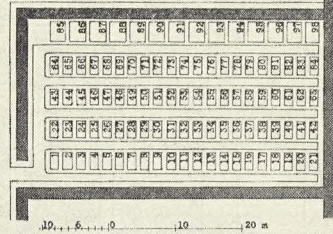
Visse Dage findes der saakaldte »allmänna tider« for Afholdelse af Begravelser. Kapellet er da dekoreret med Blomster og levende Lys og alt er gratis for de Paarørende. Ligeledes er Ligbrænding gratis. Selve Graven betales kun, hvis der forlanges en Familiegrav.

At det ikke er billigt for en By som Gøteborg, at holde sine Kirkegaarde i saa fin Stand som Tilfældet er, siger sig selv. De aarlige Udgifter beløber sig for Tiden til 2,155,000 Kr., og da Indtægterne grundet paa den store service, der ydes Byens Borgere, kun udgør 583,000 Kr., bliver der et Underskud paa 1,512,000 Kr., som ganske simpelt dækkes ved skattemæssig Ligning og deraf følgende Tilskud til Kirkegaardene.

Af Taksterne skal anføres, at der betales Kr. 6,— for Gravkastning i 2,35 m Dybde i Familiegrave og Kr. 13,— for en Dybde af 2,70 m, hvilket naturligvis ikke kan dække de præsterede Udgifter.

GRAVBESTÄMMELSER:

Helgravar: Inramning med stenram av ljus granit. Stenramen skall vara 0,20 hög och 0,18—0,20 bred. Gravytan i gräs i höjd med ramens överkant. Blomytan skall hava en bredd av 0,50. Liggande inskriptionstavla av vit marmor skall hava en bredd av 0,40 och en längd lika med avståndet från innerkant till innerkant av stenramen. Stenram och inskriptionstavla få ej poleras.

Halogravar: Inramning med stenram av ljus granit. Stenramen skall vara 0,12 hög och 0,10—0,12 bred. Gravytan i gräs i höjd med ramens överkant. Blomytan skall hava en bredd av 0,50. Liggande inskriptionstavla av vit marmor skall hava en bredd av 0,35 och en längd lika med avståndet från innerkant till innerkant av stenramen. Stenram och inskriptionstavla få ej poleras. Typ och behandling skall godkännas av Kyrkogårdsförvaltningen. Överkanten på stenramarna skall vara plan. Alla mått i meter.

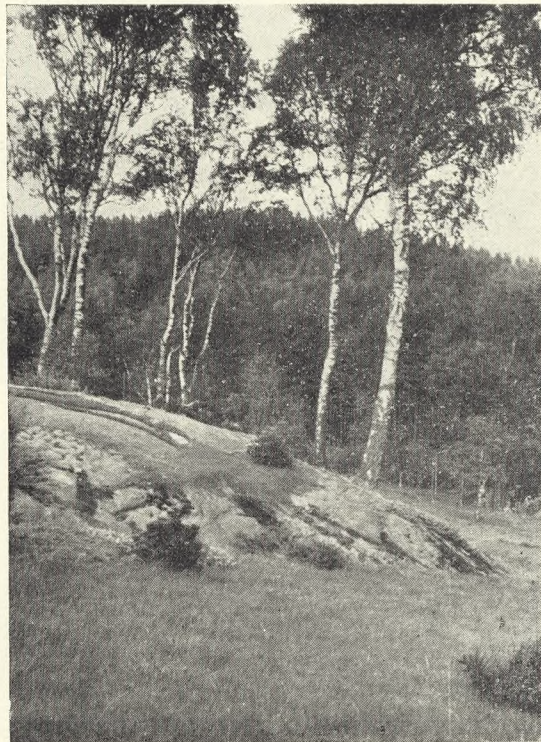
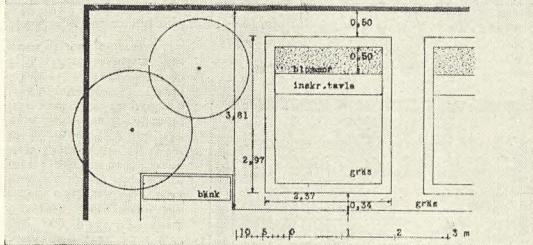

Fig. 283.
Servitutbestemmelser
for Kvarter 15.

Fig. 284.
Birketrær paa
Bjergknolden.
Foto: J. Th. 1945.